

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Extra Posten.

Måndagen den 7 Augusti 1820.

Om Boktryckarkonsten.

Boktryckarkonsten indelas, i anseende till det olika förfarande, som därvid äger rum, i den xylographiska, typographiska och stereographiska. Den *Xylographiska* består deri, att man inskär bokstäfverna i trä-tafflor, sedan öfverdrager man dem med svarta, betäcker dem med papper och aftrycker dem derpå. Detta är den äldsta uppfinning af boktryckarkonst, och nyttjas ännu i China, Japan och Tibet. Vid den *Typographiska* betjenar man sig af skilda bokstäfver eller Typor, dem man behörigen sätter bredvid hvarandra och sedan aftrycker. En kort tid nyttjade man skurna bokstäfver, men snart påfann man de gjutna, hvilka begagnas ännu i dag. Den *Stereographiska* boktryckarkonsten är den, hvartill man, enligt den nyaste förbättringen, betjenar sig af hela metallplåtar, som aftryckas. Chineserne skola redan under sin Kejsare Wu-Wang, som lefde ungefär 1100 år före Christi födelse, hafva känt den Zylographiska boktryckarkonsten. Men äfven Japaneserne tillägna sig dess uppfinning och tvista derom med de förre. Enligt åtskilliga resandes berättelser skall denna konst äfven i Tibet blifvit iökad sedan urminnes tider. Ehuru det sedan ärtusenden varit brukligt att med pitscher göra aftryck i vax, hvilket lätt kunnat föranleda boktryckarkon-

stens uppfinning, var likväl Guttenberg den, som för ungefär trehundra-femtio år tillbaka först föll på denna tanke. Ty man bestrider med mycket skäl, att Europeerne, och ibland dem Tyskarne, den tiden hade någon kunskap om boktryckarkonsten hos Chineserna, ehuru vi ej kunna neka, att man redan före Guttenberg, nemligen 1423, kände konsten att skära figurer i trä jemte några rader text. Trenne städer, Harlem, Strasburg och Maynz, stridde om äran af den typographiska boktryckarkonstens uppfinning. Harlems invånare påstodo, att deras landsman, *Lorenz Jansson Coster*, år 1430 uppfunnit konsten att skära bokstäfver i trätafflor. Strasburgarne tillskrifva sin *Guttenberg* denna uppfinning, hvilken han allraförst skall hafva gjort i Strasburg. Maynzerne deremot påstå, att samma Guttenberg påfunnit den typographiska boktryckarkonsten icke i Strasburg, utan i Maynz. Sanningen är, att Guttenberg i Strasburg fattat första ideen till sin uppfinning, men verkställt den i Maynz med tillhjälp af *Peter Schöffer*. Denne Johan Guttenberg hette egentligen *Johan von Sorgenloch (Sugeloch)* och kallades äfven *Johan Gänsefleisch Guttenberg*, efter sina i Maynz belägna hus, som voro benämnda *Gänsefleisch* och *Gudenberg*. I gamla urkunder tillägges honom alltid namnet *Henne Gänsefleisch*. Det är bevisat, att Guttenberg redan år 1436 hade förfärdigat bokstäfver till trycknings, och äfven

samma år tryckte böcker. Sedan han aftryckt åtskilliga i trä, men denna method under ett beständigt återuppreparande varit honom alltför mödosam, eftersinnade han om det ej vore möjligt att trycka med skilda bokstäver och sedan å nyo begagna dessa. Detta förde honom på uppfinningen af rörliga bokstäver, hvilka Guttenberg förfärdigade före år 1442, ty redan detta år ägde man sådana. Med år 1449 begynnes den fullkomligare perioden i boktryckarkonsten. Samma år förenade sig Guttenberg till ett typographiskt compagnie med en rik Guldsmed i Maynz, vid namn *Johann Fuss (Faust)*, född Engelsman. I detta compagnie upptog Faust äfven sin bror, *Jacob Faust* och kort derpå förutnämnde *Peter Schöffer*, en munk med ganska fintligt hufvud. Detta skall hafva skett 1453. Schöffer blef nu boktryckarkonstens egentlige fulländare. Guttenberg hade väl påfunnit rörliga bokstäver, och i början skurit dem i trä, sedan i bly och ändtligen i tenn. Men med dessa förblef konsten ett lika mödosamt som kostsamt yrke, till dess af Johan Faust, eller Peter Schöffer de gjutna metall-bokstäverna och andra förbättringar uppfunnos. Det äldsta verk, som af Guttenberg och Faust trycktes i Maynz med gjutna bokstäver, och annu tidigare än den bekanta Psaltaren af 1457 (neml. omkring 1455), är den Guttenbergska latinska Bibeln, äfven kallad den 42-radiga, emedan den på hvarje fullständig column har 42 rader. När Faust år 1456 hade skilt sig ifrån Guttenberg, och för ett till den sednare gjort lån af 2020 gyllen tillägnat sig hans boktryckeri-redskap, företog han i förening med Peter Schöffer större typographiska arbeten, hvarigenom den egentliga Boktryckarkonsten efterhand utbildades. Då Faust isynnerhet sysselsatte sig med den latinska och tyska Bibelns tryckning, genom hvilkas afskrifvade munkarne hittills förvärfvat sig betydliga penningsummor, och desse sednare för öfrigt ej kunde begripa möjligheten att så ofantligt

mångfaldiga den tryckta skriften, hvarföre de kallade denna konst en Satans ingivelse; så råkade Faust i en förskräcklig tvist härom med munkarna. Faust hade med sin år 1462 för första gången med årtal tryckta Bibel rest till Paris, för att der förkyttra densamma. Men han fick underrättelse om munkarnas förföljelse-plåner i Tyskland, och fann sig derföre nödsakad att skyndsamt lemna Paris. Detta föranlät sannolikt den bekanta sägen, att djefvulen bortfört honom. Icke dess mindre reste Faust 1466 för andra gången till Paris, och dog der i pesten, hvarest *Peter Schöffer* i Maynz ensam fortsatte hans boktryckeri. Under Guttenbergs skilmsafrån Faust, hade den förre funnit utväg att förskaffa sig ett nytt boktryckeri, och deri tryckt flera verk, bland hvilka den bekanta astrologiskt-medicinska Kalendarern i folio af år 1457 är märkvärdig, och nämnes som den första bekanta skrift med bifogadt årtal. Bokstäverna i denna Kalender äro alldeles olika dem, hvarmed Faust och Schöffer tryckte, och man sluter deraf med säkerhet, att denne kalender blifvit tryckt i Guttenbergs Boktryckeri. — Sedan 1462 förströdde sig flere arbetare från Maynz och inrättade Boktryckerier utom Tyskland — först i Italien, sedan i Frankrike, hvars dvarande Konung var den förste regent, som beskyddade den nya konsten. Näst Faust, Schöffer och Guttenberg hade en viss *Albrecht Pfister*, man vet egentligen icke på hvad sätt, arbetat sig fram till boktryckarkonstens utöfning. Han skall kort efter 1450 hafva tryckt en Bibel. Sedan nu Boktryckarkonsten onda tills i medlet af förra århundradet blifvit småningom allt mera förbättrad, gjorde sig *J. G. J. Breitkopf* i Tyskland och *Frans Ambrosius Didot* i Frankrike isynnerhet fortjente af konstens fullkomnande. — Nyligen har *Philip Risher* i England erhållit Patent för förbättrade Tryckstilar, hvarigenom trycket skall blifva vackrare, jämnare och lättare. Äfven uppfann *Frans Bailey* i

Philadelphia ett sätt att göra matricer till bokstäfver, som ej kunna efterhärmas, hvar på *Robert Barcley* erhöll Patent 1790. Detta sätt grundar sig på den erfarenheten, att, när hårda substancer sönderbrytas, man erhåller vissa oregelmsiga figurer, hvilka, så ofta försöket än må förnyas, ändå ej kunna efterhärmas.

För öfrigt synes boktryckarekonsten, som tog sin början med aftryck af hela tafkor, äfven genom aftryck af hela tafkor vilja uppnå sin högsta fullkomlighet. Man bemödar sig nu, att förvandla de af rörliga bokstäfver sammansatta sidor till solida massor eller tafkor. Som bekant är, uppnådde boktryckarekonsten genom uppfinningen af rörliga bokstäfver en större fullkomlighet; men samma rörlighet är äfven orsaken, att, så ofta man gör en ny upplaga af en bok, nya tryckfel insmyga sig, och att under tryckningen bokstäfverna stundom fastna vid papperet och dermed utdragas, hvaraf tryckfel äfven uppkomma, emedan tryckaren ej alltid åter insätter dem på sitt rätta ställe. Dessa ofullkomligheter voro isynnerhet i en bok, som bestog af idel siffror, ganska olägliga. *Firmin Didot*, en son till Frans Ambrosius Didot, tänkte därför, när han skulle trycka de Logarithmiska tabellerna af *Callet*, på ett medel att förebygga dessa ofullkomligheter, hvilket lyckades honom på det sätt, att han på hela tafkor lät afgjuta de af rörliga bokstäfver och siffror sammansatta och på det nogaste corrigerade sidor, hvilka nu kunde kastas fram och åter, utan att en bokstaf rörde sig ur stället. Genom detta förfarande blir det en omöjlighet att under tryckningen draga ut bokstäfverna, felaktligen äfven att göra några tryckfel. Men om man upptäcker ett kvarstående tryckfel, så genomborras blytaflan på det ställe, der tryckfelet befinnes; det felaktiga borttages och det rätta insättes och fastlödes, till dess formen blir alldeles correct. De på detta sätt sammanbundna bokstäfver kallade Di-

dot *Stereotyper*, af det grekiska ordet *στερεος*, fast, faststående, och *τυπος*, form, gestalt. Med dessa stereotyper lät han redan år 1795 aftrycka *Callets* förut nämnde Logarithmiska och Trigonometriska Tabeller. Men Stereotypernas uppfinning tillhör egentligen icke *Didot*, utan tillskrives Hollendarne. Ty redan öfver 100 år skall man i Holland hafva känt konsten att trycka med stående stilar. Uppfinnaren skall hafva varit *J. van der Mey*, fadren till den bekanta målaren af detta namn, som lefde i Leyden vid slutet af sjuttonde århundradet.

(Slut. e. a. g.)

Angelica Catalani.

(Ur *Allg. Real-Encycl.*)

Angelica Catalani, (gift med Herr *Valabrégue*) är en af de namnkunnigaste nu lefvande sångerskor, född 1784 i Sinigaglia i Kyrkostaten och uppfostrad i klostret Gubbio vid Rom. Musik är en af de förnämsta sysselsättningar i dessa uppfostringsanstalter. *Catalani* utvecklade redan i sitt sjunde år en så utmärkt talang för sång, att människorna tillströmmade från aflägsna orter för att höra henne, och vederbörande äntligen förbödo klostret att låta denna underbara flicka än ytterligare sjunga. Men en Cardinals aktning och den namnkunniga *Bosellos* kärlek underhöll och uppfostrade henne för konsten. I sitt 15:de år sjöng hon på Theatern i Venedig med utmärkt bitall, och uppträdde från denna stund med ökad enthusiasm på Theatrarna i Mayland, Florenz, Rom, Triest, etc., och merendels i de stora Sopranpartiernas. En lysande kallelse drog henne till Lissabon, der hon, jemte den förträffliga *Crescentini* och den namnkunniga *Mad. Gafforini* i 5 år var Italienska Operans prydnad. Äntligen reste hon derifrån till Madrid, öfverhopad af skänker och åtföljd af hundradetals recommendationer. Här

inbragte hennes första concert öfver 2500 Guineer, och hennes rykte utbreddes öfver hela Europa, när hon 1806 kom till Paris, och der under en kedja af concerter satte allt i förvåning. Samma år reste hon till London, der hon första året erhöill en bestämd lön af 72,000 och under de följande 96,000 Francs, jemte tvenne concerter af 30,000 Francs hvardera. Derjemte förvärfvade hon under sitt 8 åriga vistande i Stor-Brittanien ofantliga summor på sina resor i provinserna, i Skottland och Irland. 1814 återkom hon till Paris och mottog directionen öfver Italienska Operan, men hvilken hon 1815 måste lemna, till dess Napoleon för andra gången var störtad. Under denna mellantid besökte hon med sin man Belgien. Man föregaf, att Italienska Operan förföll under hennes direction. Men mera sannt är det kanske, att ett sådant företag öfverstiger hvarje privatpersons krafter, och i längden ej kan upprätthållas utan regeringens understöd.

År 1816 gjorde hon en resa genom Tysklands betydligaste städer, som t. ex. Hannover, Hamburg, Berlin, Leipzig, Frankfurt, München, Wien, Stuttgart, Carlsruhe, samt genom Italien, och blef ej blott beundrad och blindt vördad, utan äfven grundligt bedömd. Hon erhöill en plats bland vår tids märkvärdigaste sångerskor, emedan den första och enda knappt är tänkbar, och hon i vissa betydliga sångens egenskaper och fordringar icke uppstår någon äldre och ännu lefvande sångerska. För sitt rykte har hon att tacka ett behagligt utseende, ett lifligt spel, röstens ovanliga klang-kraft och böjlighet, en sällsynt ren drill, en utmärkt rikedom af svåra, förvånande, mera lysande än sköna figurer och sirater, särdeles i den cromatiska scalan, och en alldeles egen underbar förening af dessa företräden till ett främmande helt, som mera väcker häp-

nad och beundran än talar till hertat. Efter sin återkomst till Paris förlorade hon betydliga summor på Italienska Operan, och öfvergaf alldeles denna direction år 1818, för att endast resa. Hon har sednast besökt Berlin, Warschau, Posen, Bremen och Petersburg.

Ett litet bidrag till Governanternas Litterär-Historia.

Valborna Nådiga Fru!

Efter den anmodan som åt mig tillböds i vårase att få komma till Valborna Nådiga Fru och Herrn och föda hans Barn så länge jag ärckar, är jag nu besinter att antaga resan genom sjön härifrån åt Arboga sjöledes nu och så opp åt Stockholm. Magister Pethén har intalt mig att Valborna Nådiga Fru skrifvit, att han ock får komma och formera unga Herrarna åt Hans Nåd och kunna vi, efter så ä, följas åt efter han är mig förut bekänd. Magister Pethén är en flinker och styfver karl och har stora gåfvor att formera Ungdom till världen, så jag tror väl Valborna Nådiga Fru blir väl belåten med honom, bara han nu i förstningen blir väl hållen, elter han legat en tid bortåt i buksot som de kallar här på orten. Ingen fara eljest hvarcken med honom eller mig, att icke vi sku göra vårt till att fola fram bra bara till valan; ty han har beständigt hållit på med barnvärcket sen han var 17 år, som han sjelf har sagt, ty han börja ren när han gick i Strängnäs och jag har födt fram 9 Fröknar här på orten nu i 7 och ett halft år. Recomenderar oss hos Nådi Herrskapet i det bästa och jag är och jag förblifver till min död Valborna Nådiga Fruns

ödmjukaste tjenarinna
Sara Eleonora Pallstadia.

N:o 64 utgifves nästa Torsdag.

Stockholm, tryckt hos JOHAN IMNELIUS, 1820.